

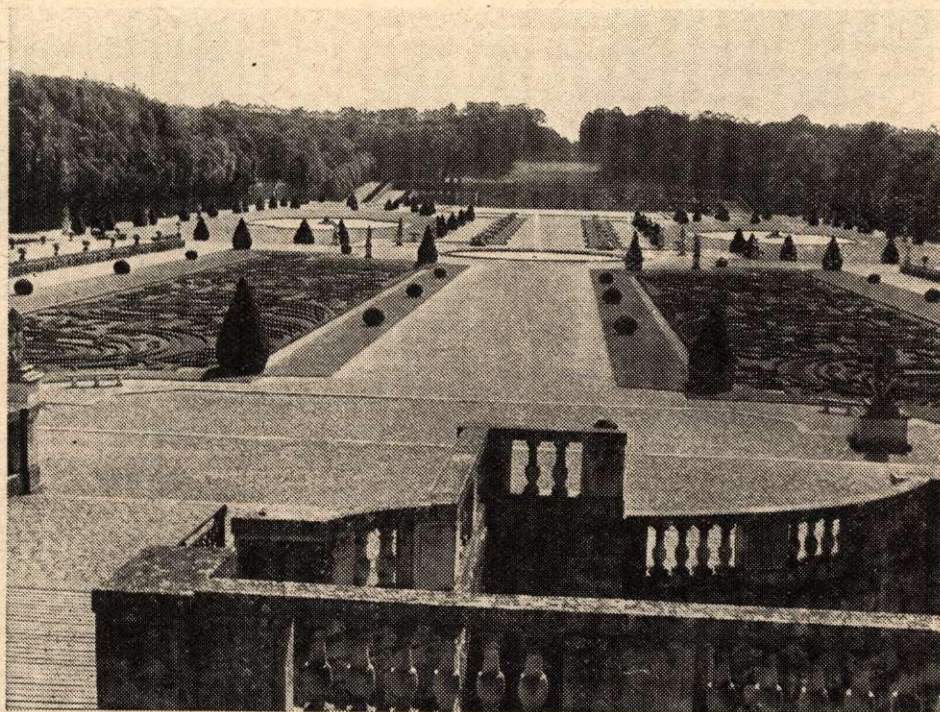
Örsi
Károly

A MAGYAR TÖRTÉNELMI KERTEK

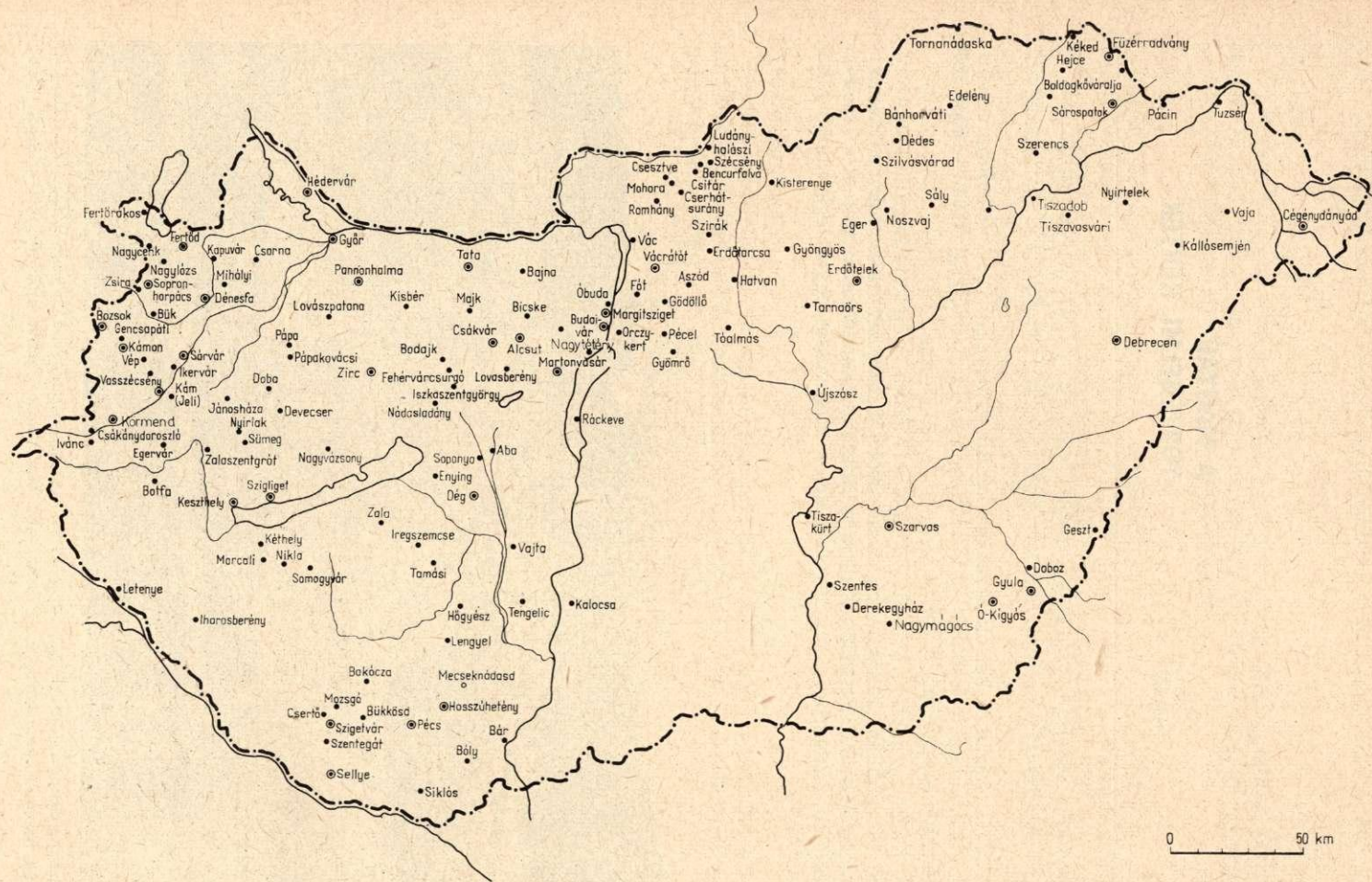
A magyar kertkultúra együtt haladt, fejlődött az európai kertkultúrával. A budai, a visegrádi, a tatai és az esztergomi várkertek híresek voltak a középkorban.

A XVII. századtól kertek sokasága készül, amelyekről bővebb adataink vannak. A leghíresebb, irodalmilag is feldolgozott, Lippai György (1642—1666) hercegérsek pozsonyi kertje volt.

A XVIII. századtól a *francia barokk kert hódít*. Szép kert készült Féltoronyban, Pozsonyban, Nagycenken, Csákvárott, Cseklészen, Keszthelyen, Kismartonban (1754) stb. Fertődön Esterházy Miklós 1766-ban kezdi építeni a „magyar Verszáliát”. Eszterháza a magyarországi kertművészet egyik legkiválóbb alkotása.



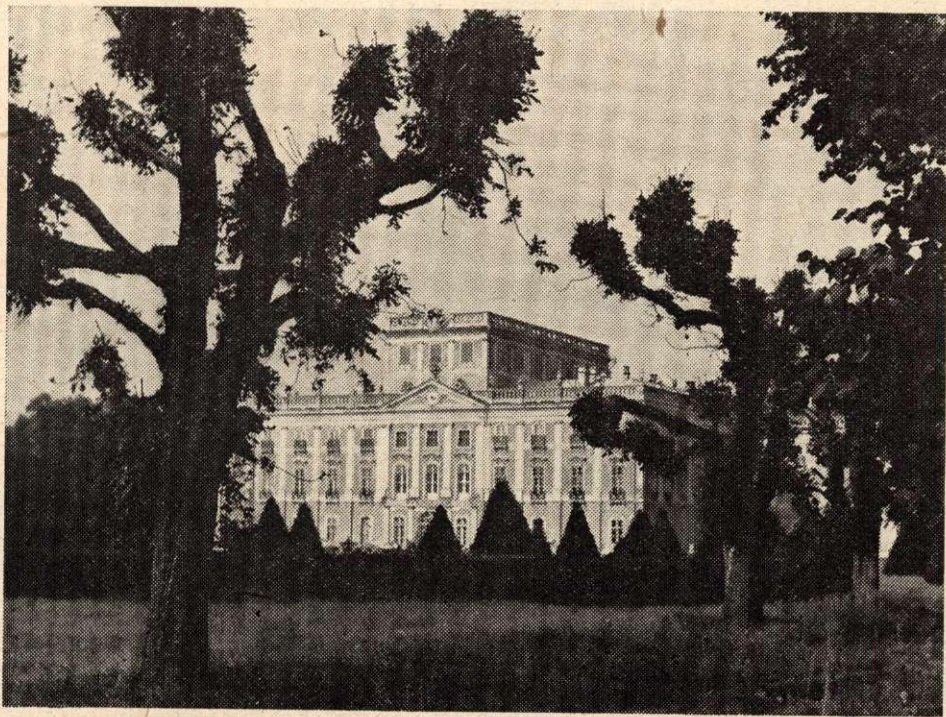
1. ábra. Szépen fenntartott történelmi kert a francia VAUX-LE-VICOMTE. Az első nagy barokk kertalkotás Le Nôtre — a Versailles-i park építőjének — műve (1661)



Jelentősebb történelmi kertjeink (a körös pontok a műemlék-kerteket, az egyszerűek a műemlék jellegű kerteket jelzik)

Tájképi kertek 1780-tól épültek hazánkban. Talán legszebbek a tatai és a csákvári kertek, szépek Dég, Alcsút, Vedrőd, Kistapolcsány, Martonvásár, Margitsziget, Hédervár stb. kertjei és Pesten az Orczy-kert, hogy csak a legjelentősebbek közül néhányat említsünk.

A történelmi kertek nemcsak díszkertek, hanem a kertészet, az erdő- és mezőgazdaság kutatóhelyei. *Lippai János*: „Posoni kert” c. műve az első (1664—1667) háromkötetes kertészeti szakmunka hazánkban. Üvegházkultúra a nö-



2. ábra. Az egyik legszebb magyar kert a fertői, „francia” stílusú kert volt. A nagy idegenforgalmú műemlék (épült 1764-ben) kertjének rekonstrukciója sürgős feladat

vényhonosítást, nemesítést, szaporítást is szolgálta. Dendrológiai kertek a növényhonosítás „csodáit” produkálták. A második világháború kertjeinkben is igen nagy károkat okozott, sok megsemmisült.

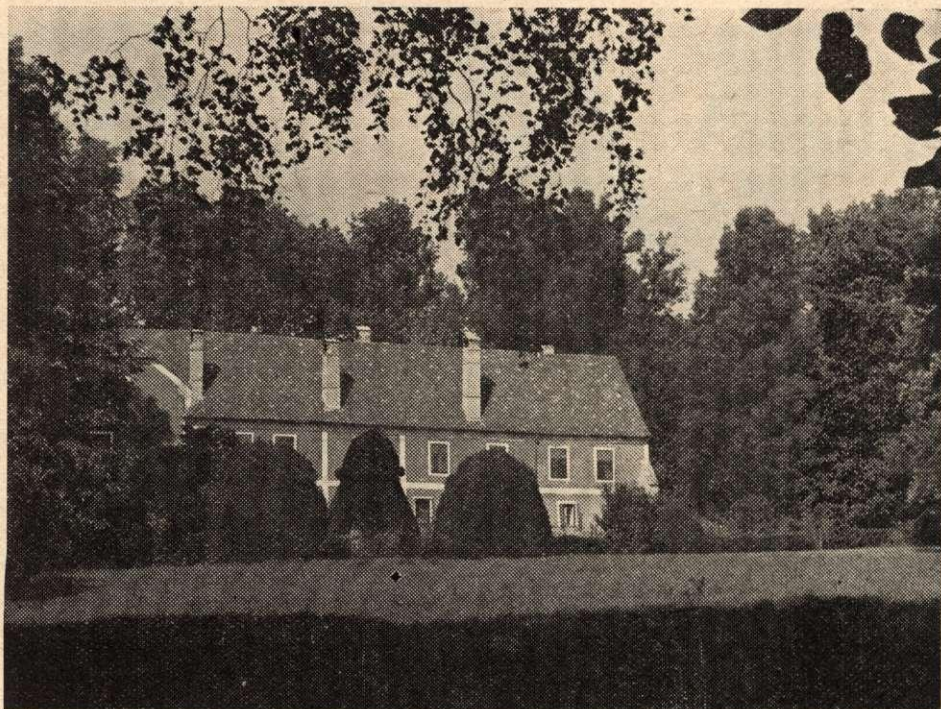
A TÖRTÉNELMI KERTEK MA

Jelentősebb kertjeinkről, értékekről a térképen adunk tájékoztatást. Döntő változás, hogy 1945 után történelmi kertjeink állami tulajdonba kerültek. Természeti értékeink védelmével, így a történelmi kertek egy részének védelmével ma is az Országos Természetvédelmi Hivatal foglalkozik. Ezek a védett területek azonban nem mint kertépítési, kertművészeti alkotások védettek, hanem a bennük található dendrológiai ritkaságok megóvását célozzák. (Pl. Zirc, Alcsút, Kámon, Pannonhalma, Sárvár, Erdőtelek stb. a fák, cserjék élő műzeumai.)

A természetvédelmi és az erdészeti szempontok természetesen mások, mint amik akár a tájképi, akár az épített történelmi kertben kell hogy érvényesüljenek. Így a művészi értékű történelmi jelentőségű kertek fennmaradását nem

lehet csak természetvédelmi, vagy erdészeti felügyelettel megoldani. Vannak olyan kertek is, amelyek egyedül műemléki szempontból védendők (pl. a nagytétényi Száraz-Rudnyánszky kastély kertje).

A műemlékvédelem a kertépítészetben keresztül szorosan kapcsolódik a természetvédelemhez, az erdészethez, ezért a természetvédelmi és erdészeti hatóságokkal való szoros együttműködés igen nagyjelentőségű. (Elég csak Nagycenk



3. ábra. A bozsoki, volt Sibrik-várkastély (épült 1637-ben) ma üdülő, kertje méltó környezet

példájára utalni a Soproni Tanulmányi Állami Erdőgazdaság kezelésében. A fertői park, Tengelic, Körmend, Csákánydoroszló stb. történelmi kertje, mint természetvédelmi terület erdészeti kezelésben van.)

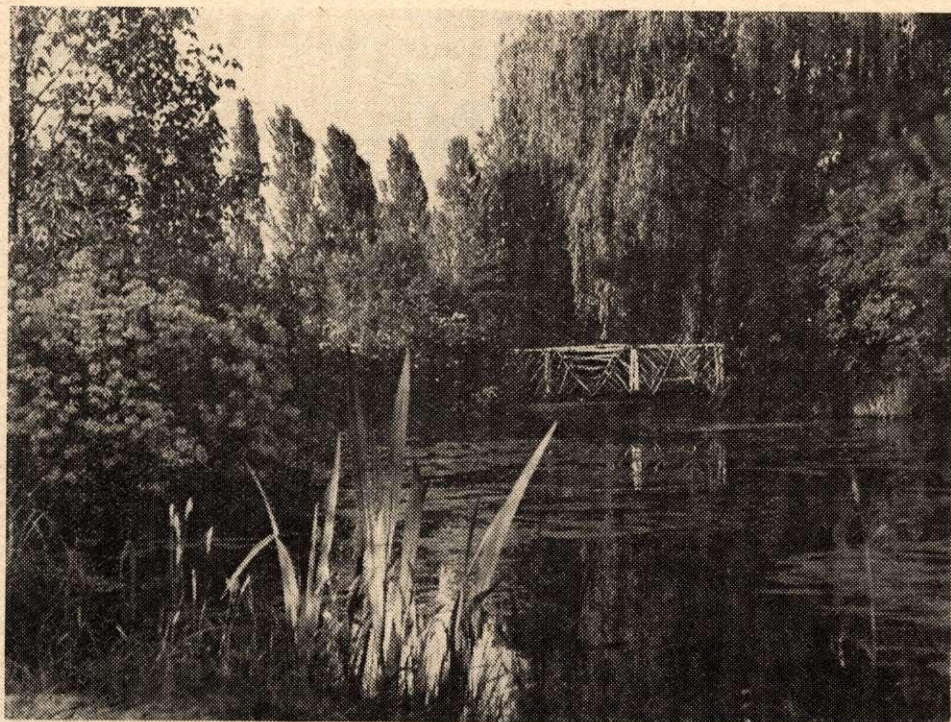
Történelmi kertjeink egyre inkább elöregednek és így pusztulásuk folyamata gyorsul. El kell érni tehát, hogy *történelmi kertjeink ne csak zöldterületek legyenek, hanem eredeti építési formában maradjanak fenn.* Az értékek fennmaradása csak megalapozott, korszerű szemlélettel megvalósított, speciális intézkedésekkel biztosítható.

A kastélyokat építők az épülettel és kerttel azonos gondossággal foglalkoztak. A kert- és építőművészet stílusváltozásai párhuzamosak.

Ma, amikor gazdasági erdőket alakítanak át jelentős anyagi áldozattal parkerdővé, sétaerdővé, hogy közjóléti célokat szolgáljanak, nem szabad, hogy a legszebb történelmi kertek, amelyek művészi alkotások, emellett többnyire könnyen megközelíthető helyen vannak, pusztuljanak.

Nemzetközi viszonylatban az ICOMOS keretein belül működő IFLA (International Federation of Landscape Architects) „Történelmi szekciója” foglalkozik a világ történelmi kertjeinek, mint műemléknek védelmével. Célja: a világ

történelmi kertjeinek nyilvántartása; a védelem, a restaurálás módjainak kidolgozása. „A történelmi kert az olyan építészeti, kertépítészeti kompozíció, amely a közönség számára történelmi és művészi értékkel rendelkezik.” Hangsúlyozza, hogy az a történelmi kert, amely egy műemléket körülvesz, a műemlék alkotó része. [Ezen az állásponton van a magyar műemléki törvény is. 1/1967. (I. 31.) ÉM.]



4. ábra. A Szombathely melletti Kámon 1860-ban létesült „angol” kertje az Erdészeti Tudományos Intézet kezelésében jó példa a szépen fenntartott kertre

A történelmi kerteket úgy kell fenntartani, hogy az építészeti és kertészeti kompozíciójuk változatlan maradjon. E cél érdekében megfelelő időben kell a növényeket kicserélni (az eredeti terv szerint). Építészeti és szobrászati értékeit fenn kell tartani. A kerteket az eredeti kompozíció kára nélkül meg kell nyitni a közönségnek.

A történelmi kerteket úgy kell a regionális és városrendezési tervekben figyelembe venni, hogy attól kellő távolságban maradjanak: a főútvonalak, a repülőterek és minden olyan létesítmény, amelyek a lég-, víz- és talajszennyező-dés forrásai és veszélyeztetik a növényi életet (pl. autóparkolók).

Sajnos hazánk a környező demokratikus országokhoz képest is jelentős hátrányban van a történelmi kertek védelme terén. A Szovjetunióban igen szép történelmi kertekre hivatkozhatunk, erre Puskinó (Cárszkoje Szelo), Petrodvorec legyen példa. Az NDK-ban Potsdam vagy Pillnitz kertjeit említjük, Csehszlovákiában pedig Lednice, Milotice, Buchlovice stb. történelmi kertjeit.

A történelmi kerteknek ugyanazt a védelmet biztosítják mint az építészeti, vagy képzőművészeti alkotásoknak és az anyagi támogatás is ennek megfelelő.

Úgy gondoljuk, szükséges, hogy a történelmi kertek védelmét hazánkban is megoldjuk, mert a védettség hiányának nap mint nap szomorú következményeit tapasztalhatjuk. Szinte az utolsó lehetőséghez érkeztünk ma, hogy a kerteket vagy legalább a területüket, majdani rekonstrukció reményében megvédjük.

Jogi alapot a történelmi kertek védelmére a műemléki törvény ad. A történelmi kert — élő műemlék. Az építésügyről szóló törvény és az 1/1967. ÉM rendelet a műemlékhez tartozó park, környezet védelmét is előírja. (Itt szeretnénk megjegyezni, hogy minden műemlék környezetében tervezett munkához az OMF hatósági hozzájárulását kell kérni.)

Az új magyar természetvédelmi törvény az épített történelmi kert védelmével nem foglalkozik. Átfedések vannak „történelmi kertek” természetvédelmi érdekességében, ezért az Országos Műemléki Felügyelőségnek a Természetvédelmi Hivatallal szorosan együtt kell működnie. Sok területet továbbra is közös védelem alatt kívánatos fenntartani. Természetesen nagyon lényeges az erdészettel is együtt dolgozni, a történelmi kertek és erdőművelési ágú területen levő műemlékek kezelőivel szoros munkakapcsolatot kialakítani. Összehangolt, kölcsönösen előnyös intézkedésre van szükség, hogy jelentős nemzeti vagyon, értékes társadalmi tulajdon megfelelő fenntartását biztosíthassuk.

Felméréseink és az ICOMOS Történelmi kertszekciója nemzetközi kongresszusának eredményeként megállapíthatjuk, hogy a magyar történelmi kertek még ma is nemzetközi viszonylatban számottevők, védelmük feltétlenül indokolt.

Ерси К.: ВЕНГЕРСКИЕ ИСТОРИЧЕСКИЕ САДЫ

Исторические сады не только декоративные сады, но они являются местами научных исследований, между прочим и для лесоводства. Для их охраны требуется объединения сил охраны природы, охраны памятников старины и лесоводства, так как венгерские исторические сады имеют большое значение, также и в международном отношении.

Örsi K.: HUNGARIAN HISTORICAL GARDENS

The historical gardens are not only ornamental gardens but there are the research fields of the forestry too. For their protection it is needed to join forces the preservation of nature, the care of monuments and the forestry with. The hungarian historical gardens has been very important also in international relations.

634.0.245:634.0.174.752

**Dr. Kolonits
József**

AZ INTENZÍV FENYŐCSEMETE-NEVELÉS ERDŐVÉDELMI PROBLÉMÁI

Az erdőnek egyre fokozódó értékprodukcója mellett mindinkább előtérbe kerül közjóléti, környezetvédelmi és esztétikai szerepe. A fenyőtermesztés mindkét célkitűzésben elsőrendű helyet foglal el, s ez nagymennyiségű, egészséges, megfelelő származású, valamint a károsítókkal szemben ellenálló fenyőcsemete nevelését teszi szükségessé.

Új, intenzívebb csemetenevelési eljárások alakultak ki, de egyidejűleg jelentkeztek azok a gomba- és rovarkárosítások is, amelyek veszélyeztetik a csemetenevelés biztonságát. A különféle szubsztrátumot tartalmazó hidegágyak, a fő-